

Dierensoortnamen van Mensennamen afgeleid : *garnaal, wulk, pier, vlinder*

door C. TAVERNIER-VEREecken

Dat sommige namen van dieren in oorsprong namen van mensen zijn, is een vaststelling die men hier zeker niet de eerste maal zal vinden. Het geval van de Fra. *renard* bvb. die het oudere *goupil* uit laat-Lat. *vulpiculus* (1) verdrong is aan iedereen bekend. Maar het is goed dat op deze vaststelling eens de nadruk gelegd wordt, ten einde de aandacht te vestigen op deze verklaringsmogelijkheid van dierensoortnamen die etymologisch duister schijnen. Wij willen hier enkele duidelijke gevallen samenbrengen, om het verschijnsel zelf te belichten, en daarna overgaan tot de bespreking van een paar andere gevallen, waar de oorspronkelijke naam tot onkenbaarheid toe is vervormd.

Het laatste artikel dat J. W. MULLER in het *Tijdschr. v. Ndl. Taal- en Letterk.* LXIII, 1944, p. 294-297, publiceerde ging precies over enige dierenroep- en dierensoortnamen, welke in oorsprong mensennamen zijn. Niet alle daar ter sprake gekomen namen kunnen als illustratiemateriaal voor onze studie dienen, wel bvb. *griet*, de bekende platvis, *pieterman*, andere bekende vis. Naar MULLER

(1) Voor klass.-Lat. *vulpecula*, BLOCH-V. WARTB., *Dict. étym. l. franç.*², onder *renard*.

en naar andere bronnen volgen hier verdere vbb. : **hanne**, (tamme) ekster naar SCHUERMANS ; **hannen**, **hannek**, **hannik**, „id”, naar CORNELISSEN en VERVLiet ; **hannik** was eertijds de zwarte kraai in de Zaanse volkstaal ; BOEKENOOGEN geeft het als een verouderd woord ; nog levendig is naar zijn zeggen de uitdrukking : *schreeuwen as en hannik*, vervaarlijk schreeuwen ; **hanne** is naar SCHUERMANS en CORNELISSEN-VERVLiet ook de naam van een nuchter kalf ; **hans** is de haas en ook het (tamme) konijn in Limburg (inlichtingen van Prof. L. Grootaers en Dr. J. Leenen) ; **hansje** is de vleesvlieg op Zuid-Beveland, naar *W. N. T.*, V, 2114 ; **hanneke** is in Oost-Vla. het wormpje in aangestoken appels en peren. Op sommige plaatsen is aan de zinsconstructie nog te horen dat deze n. voor het diertje oorspronkelijk een voorn. was : *hanneke tek zit er in* (Drongen bij Gent) tegenover Gents : *er zit een hanneke in*. Eertijds was *hanneke* in Oost-Vla. ook een n. voor de ekster of de verwante vogels de kauw of de gaai, en blijft thans nog over in de samenstelling **hannekesnest** „huishouden, vrouw en kind, slordig huishouden, slordige boel” ; **tjirk** of **tjerk** (= Dirk, Derk) is in Gron., Friesl., Ameland, Tessel, = de tureluur (*W. N. T.*, XVII, 347) ; **jan**, hier en daar in Zuid-Nederland, **kees** (naast *bul* en *stier*) in Zuid-Holland = de stier (*Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland*, aflev. 1, kaart 15) ; **pietje**, luis, hoofd-luis in verschillende delen van Holland (*W. N. T.*, XII¹, 1582) ; **huigo**, een grote rog te Katwijk a. Zee, thans verouderd, naar G. S. OVERDIEP, *Wb. van de Volkstaal v. Katwijk a. Zee* (1) ; **hille** (= Hildegonda) of **kees**, een walvissoort die op haring aast (ibid.) ; **klaes**, de zeemeeuw (ibid.) ; **gerrit**, de zeekoet (ibid.) ; **wanneke**, te Gent, de eetbare hartschelp, in het Ndl. ook *kok* en *kokhaan* ge-

(1) Antwerpen, 1949.

heten, die langs onze stranden zeer veel voorkomt (wet. *cardium edule*); **rombout**, een insect, een soort libel of waternimf, ook puistebijter geheten, (*W. N. T.*, XIII, 993) (1). *Romboud* is een in de Middeleeuwen lang niet zeldzame mansn. (Germ. *hröm-bald).

Voor het Fra. kunnen wij putten uit de verschillende delen van E. ROLLAND, *La Faune populaire de la France*. Aldus in dl. II (2), p. 324 : wet. *cypselus apus*, een soort zwaluw (ook *hirondelle noire* geheten) is *le martinet* (franc.), *martelot* (limousin), *martelet* (Provence), *martin noir* (Charente inf.). Ibid., p. 109, wet. *corvus*, de raaf, *colas* (dép. deux Sèvres) en in het Waals (naar GRANGAGNAGE, *Dict. étym. de la langue wallonne*, niet bij HAUST, *Dict. liégeois*). Ibid., p. 128, wet. *corvus monedula*, Fra. *choucas*, de kauw, eveneens *colas* in het Forêt de Fontainebleau. Ibid., p. 131 vlgg.: wet. *pica caudata*, de ekster : *margot* (franc.), *margote* (Jura), *cateau* (Normandie), *jaque* (Bresse chalonnaise), *jaicqueraa* (Bourgogne), *jaquette* (anc. franc., Savoie, Bresse chalonnaise, Montrêt). Ibid., p. 156, wet. *passer domesticus*, de huismus : naast *moineau* ook *pierrrot* (franc.). Ibid., dl. III (1881), p. 111 wet. *gadus carbonarius*, Ndl. koolvis, in het Fra. naast *merlan noir* of *morue noire* ook *colin* (3). Ibid., p. 349 : wet. *coccinella*, in het Fra. der geleerden *la coccinelle*, anders *bête à Bon Dieu*, *agathe* (franc. dialectal), *catarinette* (provençal moderne), *made-*

(1) Aldaar afgeleid van een werkw. *rommen*, dat hetzelfde zou zijn als *rommelen* „een dof geluid maken”, en dat slechts eenmaal voorkomt in een plaats uit Da Costa, waar het gebruikt wordt met betrekking tot de donder. Maakt dit diertje een dof geluid als een donder? Het tweede element zou zijn *bout* „staafje” overdrachtelijk op sommige insecten toegepast. Voor de mansn. *Romboud*, zie J. LINDEMANS, *Vlaamsche Persoonsnamen* (Turnhout, 1944), p. 184.

(2) Parijs, 1879.

(3) Van dit *colin* geven GAMILLSCHEG, *Etym. Wb. fra. Spr.*, en BLOCH-V. WARTB., *Dict. étym.*, een andere interpretatie : het zou een gediminutiveerde vorm zijn van een middel-Fra. *cole*, dat zelf

leine (Boulonnais), *marguerite*, (Côte-d'Or), *nicole* (te Fontenay-le-Comte, dép. Vendée), *martelot* (Meuse), *pernette* (1) (te Montreux).

Verder valt er nog de Oudfra. n. van de ezel te citeren : *le baudouin*, sedert de 16e e. in de gediminutiveerde vorm *le baudet* (2), en een der namen van de spreeuw : *le san-sonnet*, eigenl. een dim. van de naam Sanson, variant van Samson (3).

Aan een studie van Prof. M. PIRON, *Étude sur les noms wallons du singe*, H. C. T. D., XVIII, 1944, p. 315-351, ontlene wij de volgende gegevens : de waalse n. *marticot* van de aap (4) is de persoonsn. Martin, in de Middeleeuwen vaak aan de aap gegeven, plus een populair dim. suffix *-icot*. Hetzelfde *marticot* is te Herbeumont, een plaats gelegen in het gebied waar de aap aangeduid wordt door het type *singe*, de naam van de meikever. In de omgeving van Herbeumont wordt de meikever *arnicot* genoemd ; *arnicot* is van *Arno(u)ld* afgeleid als *marticot* van *Martin*.

een ontlening zou zijn, met verkorting van het woord, aan Mdl. kole-visch of Eng. coal-fish. Men ziet de reden niet van zulk een ontlening, en ook de verklaring van de vorm is op deze manier zeer gedwongen.

(1) Pernet, dim. van Pierre, zie DAUZAT, A., *Les Noms de famille de France* (Paris, 1945), p. 126 ; *pernette* is daarvan het fem.

(2) Cf. *Baudet* als persoonsn. bij DAUZAT, o. c., p. 114. De etymologische verklaringen bij BLOCH-v. WARTB. en bij v. WARTBURG, F. E. W. zijn te omslachtig om te overtuigen. BLOCH-v. WARTB. : *baudet*, 1534 (Rabelais, comme nom propre). Dérivé de l'ancien franç. *bald*, *baud* „fier, plein d'ardeur”, emprunté au germanique occidental *bald*- „hardi”, cf. anc. haut allem. *bald*, „id”. L'emploi au 13e s. du nom propre *Baudouin*, encore usité au 16e s. pour désigner l'âne, a pu favoriser la formation de *baudet*, mais il semble bien que *baudet* soit un dérivé plaisant de *bald*, *baud* au sens de „lascif”. Essentieel hetzelfde vindt men in het F. E. W. I, 213 : men stelt de vraag of Ofra. *baudouin* en Nfra. *baudet* als benaming van de ezel niet te danken zou zijn aan blote aanleuning op de klank af aan Ofra. *baud* uit Germ. *bald*-.

(3) BLOCH-v. WARTB.², s. v.

(4) Welke zich van uit het Walenland over uitgestrekte gedeelten van Vlaams-België uitbreidde.

Te Fosses, gelegen juist buiten de grens van het **marticot** = aap gebied krijgt het Onze-lieve-heersbeestje de n. **marticot**. Op verschillende plaatsen binnen het **marticot** = aap gebied heet het Onze-lieve-heersbeestje dan weer **martin** (Jamioulx, Courcelles, Gosselies, Nivelles, Fraire). In een naschrift bij zijn artikel (*H. C. T. D.*, XXIII, 1949, p. 121) meldt Prof. PIRON de toepassing van **marticot** op nog twee andere insecten : te Landrichamps (ten Z. van Givet) was **môrticot** omstreeks 1910 „une petite bête comme un ver luisant”, te Bois-de-Villers is **môrticot** = Fra. morpion, een wandluis.

Om ook een paar Eng. vbb. te noemen : **jack**, a name of various fishes, a young or small pike... Also applied to several american fishes, as the pike-perch... a scorpaenoid fish... ; several carangoid fishes... and the pampano... (*N. E. D.*, V, kol. 537, onder *jack* C). Ibid., onder **maggie** (een meisjesn. uit Margaret) = local name for the common Guillemot (wet. *alca troile*, Ndl. de zeekoet); **dick**, in de North-Midlands = een luis, in het *N. E. D.* terloops vermeld onder de etymologische nota bij **maggot** (1). Ibid. onder **peggy** (altered from Maggy = Maggie = Margaret), in bet. 2 = a local name of various species of the Warblers and allied genera of birds; also of the Pied

(1) **maggot** wordt door het *N. E. D.* onder **maggot-pie** „ekster” gelijk gesteld met Fra. Margot uit Marguerite. Het *N. E. D.* aarzelt echter ook in **maggot** „verschillende soorten van larven” dezelfde meisjesn. te zien. M. i. ten onrechte, daar het benoemen van deze kleine organismen met mensennamen een van elders bekend verschijnsel is, terwijl de etymologische verklaring uit andere taalelementen moeilijke blijft. De etymologische nota van het *N. E. D.* luidt als volgt : **maggot**, a worm or grub of the kind formerly supposed to have generated by corruption; chiefly applied to the larva of a dipterous fly, esp. those of the cheese-fly and the flesh-fly or „blue-bottle”... Probably related in some way to the synonymous Meng. *madek* (onder *maddock*), but the exact formation is not easy to determine. Possibly the form *mak*, *mawk* (a variant of *maddock*) may have suggested a jocular application of the female nickname Maggot for Margaret.

Wagtail. (volgen 19e eeuwse bewijspl. uit verschillende dial. wbb.).

Er is één dier dat een zeer groot aantal voornamen bezit, d. i. de Vlaamse gaai of meerkol (wet. *garrulus glandarius*). In het tijdschr. *Taal en Tongval*, I (1949), publiceert Dr. P. J. MEERTENS, p. 103, een synthetisch kaartje van de tegenwoordige volksnamen van de Vlaamse gaai. Persoonsn. bevatten de volgende benamingen :

1° **gaai** (in West-Vla. en langs de kusten). Dit is zoals bekend (cf. VAN WIJK), een ontlening aan Pik. *gay* (Fra. *geai*), en dit komt uit Lat. *gajus*, eigenl. de tot gemeenn. geworden veel voorkomende Lat. mansn. *Gajus* (1).

2° **markolf** en zijn vele varianten (in geheel het oostel. deel van Nederl. behalve Groningen, aansluitend bij de Middel- en Nederrijnse diall. waar dezelfde benaming bestaat) (2). De bijgaande nota verklaart, op gezag van GRIMM, *Deu. Wtb.* en alle jongere wbb., dat de gaai deze n. zou gekregen hebben naar de ruwe en dwaze spotter *Marculphus* uit de in de Middeleeuwen welbekende sage van *Salomon ende Marculphus*. Mij lijkt het omgekeerde waarschijnlijker : dat nl. de spotter *Marculphus* genoemd is met een naam die traditioneel en veelvuldig aan de gaai gegeven werd. Overal is immers de secundaire betekenis „dwaas, lichtzinnig, drukdoend mens, praatjesmaker” van *gaai* en zijn synoniemen bekend.

3° namen die tot de mansn. *Hanne* zijn terug te voeren : bvb. **hannek**, **broekhannek**, **hanen**, **ennen**, enz.

4° namen die tot de mansn. *Wouter* zijn terug te brengen : **weiter**, **wètere** enz., **weiten**, **wuiten** enz. in Vlaanderen (3).

(1) Cf. v. WARTB., *F. E. W.*, 39e aflev., 22 a en b.

(2) *Rhein. Wtb.*, onder *markel*, met een kaart.

(3) Hierbij ook *wiewouter* dat door SCHUERMANS opgegeven wordt met bet. „gaai” voor sommige plaatsen in Oost-Vla., maar dat niet meer door de correspondenten van de dialectcentrale wordt opgegeven.

5° namen die een samenstelling zijn van de twee laatst genoemde : *annewuiter*, in het Land van Waas.

6° *roeter* en *roetaard* (in Vla. Brabant), d. i. de in 12^e eeuwse oorkonden vaak voorkomende n. *Rothardus*, die in zijn populaire gedaante voortleeft in de Oostvla. familien. *Roeters* en *Roers* (1).

7° *kool* (enkele plaatsen in Zuid-Oost-Vla.), van *Nicolaas* (2).

Deze manier om de gaai met een persoonsn. aan te duiden is niet van gisteren. Men zie bvb. *Het Naembouck van 1562 van JOAS LAMBRECHT* (3): *Coolen oft Weiten eenen voghel. Un Iet* (sic) en *KILIAAN*: *maerkolf* Sicamb. j. *roetaerd* pica glandaria, vulgo marcolphus; *roetaerd*, pica glandaria, pica varia, picae garrulae genus: graculus quibusdam dicitur; *Weyten*, vetus Fland. j. *roetaerd*, graculus; *Koolen* Fland. j. *weyten*, *roetaerd*. Pica glandaria, graculus.

Ook in het Fra. heeft de gaai een grote hoeveelheid dialectische namen die in feite vormen en schakeringen

(1) LINDEMANS, *Vla. Persoonsnamen*, p. 129. In de tekst bij het kaartje in *Taal en Tongval* wordt een andere verklaring voorgesteld: uitgaande van de vaststelling dat de gaai ook met andere, verwante vogels verward wordt, en dat de kraai in de Middeleeuwen ook *roetaard* genoemd werd, meent men dat *roetaard* een afleiding is van *roet*, wegens de zwarte kleur van de kraai. Toch is in *roetaard* „kraai” niet *roet*, maar dezelfde Middeleeuwse n. te zien als in *roetaard* „gaai”. De kraai is een niet onbegaafde vogel; hij is niet mensenschuw, laat zich gemakkelijk temmen en met geduld kan men hem zelfs leren „praten”. Verjaagt men hem niet, dan vertoont hij een neiging om zeer vertrouwelijk met de mens om te gaan. Om deze eigenschappen heeft hij in sommige streken een persoonsn. gekregen; behalve *roetaard* heet hij ook nog *kalle* (uit *Kathelijne*) in West-Vla. (DE BO). Er zijn bovendien twee soorten kraaien: de zwarte en de bonte. De bonte kraai is grijs met slechts zwart aan kop, hals, vleugels en staart. Beide soorten komen ten onzent voor (E. A. BREHM, *Het Leven van de Dieren*, 2e dr., dl. III, p. 208-212).

(2) Van Nicolaas ook *klaai* „gaai”, bij DE BO: *Klaai*, naam van een vogel, ook *Weiten* en *Koolen* geheten.

(3) 2e druk bezorgd door R. VERDEYEN, 1945, Bibliothèque de la Faculté de Phil. et Lettres de l'Univ. de Liège, fasc. 98.

zijn van de volgende mansn. : *Jacques, Richard, Nicolas, Gérard, Charles, Germain, Gautier*. Zie ROLLAND, *Faune populaire*, dl. III, p. 142 vlgg.

De reden van deze veelheid van namen is eenvoudig : de gaai, evenals verschillende andere leden van de familie der kraaivogels, kan men leren geluiden nabootsen, ook menselijke spraakklanken ; hij kan dan „praten”. Daarom werden de gaaien reeds in de Oudheid, in de Middeleeuwen en later nog, in een kooi en binnenshuis gekweekt voor het genoegen dat ze verschaften (1). Voor de huisgenoten verkregen zij aldus een individualiteit, het werden een soort personen, en ze kregen dan ook een persoonsnaam ; meestal was dit een veel gebruikte persoonsn. die daarom in waarde gedaald was en juist goed genoeg voor een dier.

Van een veel of traditioneel aan een dier gegeven eigenn. tot een appellatief voor datzelfde dier is de semantische stap klein.

Op dezelfde wijze zijn nog wel andere persoonsn. tot dierensoortn. geworden, bvb. *jan* en *kees* „stier” ; *jan* „kater” in de Antw. Kempen (CORNELISSEN-VERVLIET, Suppl.), Ofra. *baudouin*, Nfra. *baudet* „ezel”. Voor dieren die de mens nooit zelf kweekt kan deze verklaring natuurlijk niet gelden ; men zoekt ze dan in een zekere drang naar vertrouwelijkheid, of in een soort personificatie van het dier, niet als individu, maar als soort. Dit kan het geval geweest zijn met *hans* „haas”, „konijn” (Limburg), *klaes* „zeemeeuw” (Katwijk a. Zee), waarbij er een tussenstadium als *hans-de-haas*, *hans-het-konijn* kan geweest zijn. In een enkel geval kan het eufemisme een rol gespeeld hebben, als in Holl. *pietje*, North-Midl. dial. *dick*, een luis. Waar

(1) Het *N. E. D.* geeft onder *jay* een citaat uit CHAUCER's *Manicule's Tale* : „And taught it speke as men teche a Iay...”. Cf. ook ROLLAND, *l. c.* : „Le geai est un oiseau très connu des paysans ; on l'élève souvent en cage...”

het gaat om kleine diertjes, om in secten, wormen en andere lagere dieren — waarmee toch geen mens verlangt intiem om te gaan — schijnt de mensenn. eerder gegeven uit verlegenheid, omdat men geen „echte”, overgeleverde n. kende. In dit geval verkeren waarschijnlijk **hanneke** „larve in fruit”, **wanneke** „schelpje”, **rombout** „libel”, **Fra. agathe, catarinette, madeleine, marguerite, nicole, pernette**, „Onze-Lieve-Heer beestje”, lokaal Waals **arnicot, marticot** „meikever”, de visnamen **griet, pieterman, huigo**, e. a.

In deze categorie past ook de Ndl. naam van de garnaal (wet. *crangon vulgaris*). Dit is tot hiertoe nog niemand opgevallen, omdat de mansn. zelf — *Geernaart* — als zodanig reeds eeuwen uit het gebruik is, en omdat de A. B.-vorm *garnaal* zo sterk is afgeweken. *Geernaart* is de oudst overgeleverde en thans nog algemeen Zuidndl. naam van de *crangon vulgaris*. Tevens is *Geernaart* in Vlaanderen een niet ongebruikelijke mansn. geweest die thans nog voortleeft als vaak voorkomende familien. in Oost-Vla. en te Antwerpen. Voor West-Vla. vinden we de bewijzen van het vroeger bestaan ald. van deze mansn. in dl. IV van DE FLOU, *Wb. der Toponymie*, 517-518 : *den geernaarts busch*, een bosch te Lichtervelde; *den gherrenaert busch* (1644); *upden gheernaertsbusch* (17^e e.); ... Familien. : *Geernaert*. In Middeleeuwsche kalenders : *Gerinhardus. Geernaerts wegelken*, een voetpad in Veurne-Ambacht; *Tgeernaerts weghelken* (17^e e.). *Den Geernaertvijver*, een bosch te Vladsloo (bewijspl. 19^e e.).

Deze n. *Geernaart*, Mlat. *Gerinhardus*, is de Fra. vorm (wegens de g-Anlaut), van de Germ. n. *Werin-hard*, welke bij ons in de Middeleeuwen een zekere bijval genoot : **Warnaerd** (14^e e., Brugse Vrije) (1), **Wernaerd, Waernaert**

(1) *Het Memoriaal van Simon de Rikelike*, vrijlaat van St. Pieters-op-den-Dijk, uitgeg. door J. DE SMET, Brussel, 1933 (pp. 84, 93, 94).

(15^e e., Brugge), **Wernaert** (15^e e., Eeklo) (1). Men weet dat in Frankrijk de begin *w* der Germ. leenwoorden naar *g* evolueerde, terwijl *w* bewaard werd in de aan de Germ. taalgebieden grenzende stroken. Maar, door een literaire en franciserende tendens, werd zelfs in het Pikardisch in sommige woorden en zeer vaak in persoonsn. de *w* door *g* vervangen : men vindt er *guerpir* naast *werpir*, *guarder* naast *warder*, *Guis*, *Guion* naast *Wis*, *Wion*, *Guillaume(s)* naast *Willauime(s)*, *Gautiers* naast *Wautier(s)*, *Garin(s)* naast *Warin(s)*, *Garnier* naast *Warniers*, *Guillebaut*, *Guillebert* e. a. (2).

Het blijkt dus dat naast de Vla. vorm *Wernaart* ook de gefranciseerde vorm **Guernart* onder invloed van het modeverschijnsel in het naburige Pikardië (waarmee, zoals bekend, Vlaanderen talrijke betrekkingen onderhield) in zwang gekomen is. Dit is des te waarschijnlijker daar door een zucht naar voornaamdoenerij in Vlaanderen zelf de begin-*w* van persoonsn. nu en dan ook door een *g* vervangen werd, zelfs waar het niet om hooggeplaatste personen ging, bvb. *Guillelmus* (12e e.), *G(u)alterus* (12e en 13e e.), *Gualzelinus* (12e e.), *Gualbertus* (11e en 12e e.), telkens te Gent.

Men heeft reeds meer dan één poging gedaan om de etymologie van *garnaal* te achterhalen. Het *W. N. T.*, IV, 1889 brengt het woord vragenderwijs in verband met Mnl. *granen*, meerv. „baardharen, knevels”, Mnd. *grane* „uiteinde van het haar, knevels”, Ohd. *grana* „knevel”, Nhd. *Granne* „borstels van het varken, stekels der aren”, wegens de vele spitsvormige uitsteeksels aan de kop van het diertje die aan een baard doen denken.

Het *Deu. Wtb.* van GRIMM vindt deze afleiding aan-

(1) *Indices op de Brugsche Poorterboeken*, uitg. door R. A. PARMENTIER, 2 dln., Brugge, 1938.

(2) C. T. GOSSEN, *Die Pikardie als Sprachlandschaft des Mittelalters* (Biel, 1942), pp.67-69.

trekkelijk ; KLUGE-GÖTZE, *Etym. Wtb. Deu. Spr.* neemt ze als zeker over. Onze VAN WIJK integendeel verklaart de oorsprong wijselijk voor onbekend. De normale vorm in het Ndl. is immers *granen*, meerv. ; De Bo en KILIAAN geven *granen* ; naast 10 bewijsplaatsen met *grane(n)* geeft VERDAM één enkele met *die ghernen*. Uit deze ongewone vorm van het grondwoord zou dan de gewone vorm van de afleiding moeten gesproten zijn : *geernaart*, *garnaart*, *garnaat* e. a.

Nog zwakker is de veronderstelling van Dr. HEEROMA, in *Tijdschr. Ndl. Taal- en Letterk.*, LXI (1941), p. 60-62. *Garneel* en *garnaal* zijn stellig jongere vormen : dat blijkt uit de bewijsplaatsen. *Garneel* komt pas in de 17^e e. voor en *garnaal* is nog jonger. Ouder zijn : *geernaart* en *gernaat*, *garnaat*. Dat *gernaat*, *garnaat* ouder en oorspronkelijker is dan *geernaart* gaat Dr. HEEROMA verder, wordt beslist door het Noordfra. *grenade* (1) dat in de Flandre française de *garnaal* aanduidt. Ndl. *garnaal* zou naar zijn mening een leenw. zijn aan het Fra., en de n. *grenade* zou aan het kreeftje gegeven zijn wegens overeenstemming in kleur ongeveer van de vrucht met die van het gekookte diertje. Louter zakelijk al is dit weinig waarschijnlijk ; de granaat is immers niet inheems langs de Noordfra. kusten, en de kans is gering dat de kleur van een weinig of niet geziene vrucht aanleiding gaat geven tot overdrachtelijk gebruik. Wat meer is : *grenade* is verre van de enige of meest voorkomende vorm in de Noordfra. dialecten : er zijn genoeg andere vormen die zonder de minste twijfel bewijzen dat het woord ontleend werd aan het naburige Vlaamse *gernoa(r)t*.

(1) Door het W. N. T. geciteerd naar LITTRÉ, die onder *grenade* (5) geeft : nom sous lequel les habitants de la côte de la Flandre désignent les chevrettes ou crevettes, met als bewijsplaats : *ruches, paniers et autres engins pour prendre crevettes, grenades ou salicots. Ordonn. août 1681.*

Cf. J. SIGART, *Dictionnaire du wallon de Mons* (1) : **grenade**, **guernade**, **guernode**, s. f., crevette, chevrette, salicoque crustacée. Holl. garnaal, fl. guernaut. L. MAES, *Notre Patois. Lexique* (2) : **guernatte**, crevette. S. VERMESSE, *Dictionnaire du Patois de la Flandre française ou wallonne* (3) : **guernate**, s. f. crevette de mer, cancer squilla. V'là des biellés guernates ! Cri des marchandes de crevettes à Lille. J. HÉCART, *Dictionnaire Rouchi-français* (4) : **grenade** en **guernate**, crevette de mer. J. HAUST, *Dict. Liégeois* (5) : **grènâte**, **guernâte**, crevette, flam. geernaart, néerl. garnaal. In het supplement op de *Atlas ling. de la France* worden gegeven : **garnad**, —t, —id, **gärnât**. voor St.-Pol-sur-Ternoise (dép. P.-de-C.) ; **gärnat** voor Rainecourt (zelfde dép.) ; **gärnât**, **gälnât** voor Pierremont (zelfde dép.) ; **gërnäd**, **gërnât** voor Mesvin (België, prov. Henegouwen). Tot deze serie Noordfra. vormen zullen we ook het *guernette* moeten rekenen dat KIL. geeft, maar dat we niet meer precies zo in de modernere gegevens aantreffen.

Indien we nu *geernaart* nemen als uitgangspunt, dan stuit de verklaring van de overige Ndl. vormen op geen ernstige bezwaren, of er worden tenminste parallele gevallen voor gevonden. Met het oog op de verheldering van de A. B.-vorm *garnaal* uit *geernaart* moeten volgende varianten besproken worden : *Garn*- i. pl. van *gern*- komt voor in Noord-Holland, in Zuid-Holland en in Vla. België, hoofdzakelijk in de omgeving van Antwerpen en te Antwerpen zelf (6). Zie voor Noord-Holland G. KARSTEN,

(1) Bruxelles-Leipzig, 1866.

(2) Mouscron, s. d. Het gaat over het Pikardisch dial. van Moeskroen.

(3) Douai, 1867.

(4) Valenciennes, 1834.

(5) Liège, 1933.

(6) Voor Zuid-Nederland mocht ik dialectmateriaal voor *garnaal*

Het Dialect van Drechterland (1), dl. I, p. 175 (uit de woordenlijst) : **garneel**, gewoonlijk in het meerv. **garnele**. Te Enkhuizen : **garnil**. G. J. BOEKENOOGEN, *De Zaaansche Volkstaal* (2), **garnaal**, vr. ; daarnaast **garreneel** of **garrineel**. Voor Zuid-Holland, cf. G. S. OVERDIEP, *Wb. van de Volkstaal v. Katwijk a. Zee*, **gaarent** (blijkbaar uit *gaarnet*) ; A. OPPREL, *Het Dialect van Oud-Beierland* (3) **gaerænet**. In al deze dialecten kan *ar* + cons. staan voor oorspronkelijk *er* + cons.. Cf. KARSTEN, dl. I, § 36, 2 : vóór dent. cons. is oorspr. *er* vaker *ar* als in het A. B. : *barste* (Ohd. brēstan, Vla. bersten), *darse* „dorsvloer” (Ohd. drēskan), *garst* „gerst”, *kars* „kers” (plant), *pars* „kaaspers”, *karne* (Mnd., Mnl. Vla. kernen). BOEKENOOGEN, XVI, § 21 : Verder vindt men in eenige woorden eene *a* vóór *r* + cons., die staat voor eene oorspr. *e*... vóór *r*. Deze vormen zijn deels ook in de algemeene taal blijven voortleven, deels worden zij in de oudere taal teruggevonden. Vgl. *barg* (hooiberg),... *barste* (naast bersten), *garst* (naast gerst), *hart* (Lat. cor), *harwaarts* (a. 1677, „herwaarts”) *kars* (kers, de vrucht), *pars* (pers), *parse* (persen)... *darde*, *dardalf*, *dartien* enz. G. S. OVERDIEP, *De Volkstaal van Katwijk a. Zee* (4), p. 89 : Katw. gerekt *aar* voor *er* : *aarægære* (ergeren), *skaaræp*, *staaræk*. OPPREL, o. c., p. 5-6 : Een *r* + homorgane cons. heeft een oorspr. *e* deels tot *a* of *ae* (over *ee*), deels tot *o* doen worden. Een *a* vindt men bij *garst* (Os. gersta), enz... Een *ae* hebben *haerd* (Os. herth), *staert* (Ohd. sterz), *waerd* (bnw. en znw. Os. werd en werth), *zwaerd* (Ohd. swert), *paers* (Fra. pers). Beierlands **gaerænet**

ontvangen van de dialectcentrale te Leuven, waarvoor ik hier Prof. L. GROOTAERS mijn oprechte dank betuig.

(1) Purmerend, 2 dln., 1931-34.

(2) Leiden, 1897.

(3) Diss. 's Gravenhage, 1896.

(4) Antwerpen, 1940.

uit *gernaart* past hier dus uitstekend bij. Ook te Antwerpen staat *garnot* met *ar* uit *er* + cons. niet alleen : cf. H. SMOUT, *Het Antwerpsch Dialect* (1), p. 12-13 : *vars, gars, varder, karsmis, fāram, wārakə, bārəh, kārək*. De Zeeuwse diall. hebben *gornaat* (2) : *gornaet, gornet* op de eilanden Goeree en Overflakkee, de Zeeuwse Eilanden en Zeeuws-Vlaanderen, westel. deel ; in het oostel. deel van Zeeuws-Vla. herinnert de vorm van het woord aan het Antwerpse : *garnaut* in het Land van Aksel en te Hulst, *gjaernout* en *gjaernaort* in het Land van Hulst. Uit de dial. monografieën van M. A. VAN WEEL, *Het Dialect van West-Voorne* (3) en A. VERSCHUUR, *Klankleer van het Noord-Bevelandsch* (4) kunnen wij afleiden dat *gornaet* in Zeeland klankwettig uit *gernaart* kan komen. VAN WEEL, § 53, citeert naast *goarəneat* ook *board* (uit berd), *doarde* (derde), *doarschə* (uit derschen), *goars* (gras, dial. gers), *koarsəmis* en *koarsəweggə* (uit kerst), enz. Naar VERSCHUUR bestaat op Noord-Beveland geen systematische overgang van *er* + cons. naar *or*, maar er zijn wel sporen van : § 86 : *hos* (gras) ; § 203, 3 : *Kosəmisə* (Kerstmis). Uit de diss. van B. VAN DEN BERG, *Oude Tegenstellingen op Nederlands Taalgebied* (5) blijkt dat Zuid-Holland en Zeeland, waar men dus het type *gornaat* aantreft, tot een vóór de 16^e e. veel uitgebreider gebied behoren, waar men in sommige woorden *or* aantreft uit *er* + dent. Zie hoofdstuk VII en de daarbij behorende kaarten. Naar de opvatting van de auteur ligt het kerngebied dezer *or*-vormen, met metathesis ontstaan uit *re* of *ri* + dent., in het Zuid-Oosten van Noord-Nederland.

(1) Gent, 1905.

(2) Naar een mededeling van Mej. H. M. C. GHYSEN, waarvoor ik haar hier hartelijk dank.

(3) Leiden, 1904.

(4) Diss. Amst., 1902.

(5) Leiden, 1938.

Van daaruit hebben deze *or*-vormen zich verbreid, lang vóór de 16^e e., naar het Westen toe, naar Holland en Zeeland; deze provincies zijn in deze aangelegenheid slechts uitbreidingsgebied. Het bewijs daarvan ziet B. VAN DEN BERG in de aanwezigheid aldaar van woorden als *gorst* waar geen metathesis heeft plaats gehad, maar waar de *er*, verkerende in dezelfde omstandigheden, door *vorsch*, *dorde*, *korstmis* e. a. zou zijn „meegesleept” (1). Blz. 92 noemt hij zelfs uitdrukkelijk *gorninck* en *gornaert*, welke hij vindt in een oude keure van Zierikzee, zulk een „overdreven”, bijna hypercorrecte vorm. Ik noteer hierbij dat impliciet ook VAN DEN BERG erkent dat *gornaert* uit *gernaert* is ontstaan.

Wat de *l* in A. B. *garnaal* betreft, dit is stellig een gedissimileerde *l* als in *marbel* of Zuid-Oostvla. *raal* = raar, Z. W. Brab. *bælbær* voor rhabarber (mededel. Prof. Blancquaert); *garnaal* (2) dus uit *garnaar*, een vorm die naast *garner* bij Holl. schrijvers uit de 16^e en 17^e e. voorkomt. Naar het W. N. T.: *garrenaer*, *Het Nieuwe Hoornse Speelwerck*, ± 1670; *garner* bij SIX VAN CHANDELIER, *Poëzij*, Amst., 1657; id. bij VONDEL en bij JUNIUS, *Nomenclator*, 55, a. Deze vorm zonder eind-*t* wijst, langs een omweg, op ont-

(1) Kaart nr. 50 van de *Leidse Taalatlas* geeft de plaatsen waar *kors-* (dag of -mis), *vorsch* (adj.), en *dorde* (derde) voorkomen in teksten geschreven vóór 1550; kaart 49 geeft het tegenwoordig gebied aan waar *or* gehoord wordt in de genoemde woorden. Op beide kaarten hebben Zeeland en Zuid-Holland *or*-vormen.

(2) Vormen met *l* komen ook in Vlaams-België voor, nl. te Mesen (N 126): *gernowalij*, te Wervik (N 130): *garnoelen*, beide in West-Vla.; te St. Lievens-Houtem (O 47): *garnalen* naast *geirnoart*; te Iddergem, juist boven Aalst (O 149): *garnaalt*. Deze plaatsen liggen in het gebied waar *geernaert* vast is; maar, — vooral de twee laatste — ze liggen al diep in het binnenland; ik ben dus geneigd te geloven dat de zeer bederflijke voedingswaar *garnaal* in deze dorpen pas enigszins bekend is geraakt nadat zeer versnelde transportmiddelen toelieten de waar onbedorven nu en dan tot daar te brengen. Ik zou dus liever niet beweren dat invloed van de officiële benaming totaal vreemd is bij deze vormen.

lening aan het Vlaams. Uit het materiaal der Leuvense dial. centrale blijkt niet dat de vorm *geernaar*, enk., er bekend zou zijn. Wat echter wèl in West- en Oost-Vla. veelvuldig voorkomt, is de meervoudsvorm *geernaars*, volgens een regionale klankwet waardoor de *t* in de opeenvolging voc. + rts wegvalt. Vb. : *ouwenaars* (Oudenaards-bier, bvb.), *Moorsele* (Moortsele, dorp in arr. Gent), *Geers* (familien. Geerts), *koorse* (koorts), enz. Het is duidelijk, dat in gebieden waar *twee lelikaards* niet als *twee lelikaars* wordt uitgesproken, een vorm als *geernaars* licht voor het meerv. van *geernaar* zal gehouden worden.

Een andere, zeer vaak voorkomende variant is *garnaat*, die we eveneens aantreffen bij Noordholl. schrijvers van de 17^e tot de 19^e e. Deze variant zonder *r* in de tweede syll. : *gernaat*, *garnaat*, *gornaat* is thans de dial. vorm in de provincies Antwerpen, Brabant + de aangrenzende stroken van Oost-Vla., de Zeeuwse Eil., Zuid-Holland. In Antwerpen en Brabant beantwoordt deze afwezigheid aan een fonetische tendens om de *r* na voc. te laten verdwijnen vóór *t*, *d*, *s*, *z* (1). Hetzelfde geldt, of gold voor korte tijd nog, in Limburg (2), waar echter de *garnaal* weinig bekend is. In Zeeland en Zuid-Holland, waar, zoals we zagen, de vorm *gornaat* heerst, verdwijnt de *r* tussen voc. en *d*, *t* niet. Ik vond er geen aanwijzing van bij VAN WEEL of VERSCHUUR, in de *Dialectatlas der Zeeuwsche Eilanden* (3) of in de *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland*, kaart van *staart* in de 4^e aflev. Dat betekent nog niet dat *garnaat* (Holl.), of *gornaat* (Zeel.) van elders zouden ontleend zijn,

(1) Cf. L. GOEMANS, *Het Dialect van Leuven* (Leuv. Bijdr. II, 1898-1899), § 37; G. MAZEREEL, *Klank- en Vormleer van het Brusselsch Dialect* (uitgeg. door Kon. Vla. Ac. v. Taal- e. Letterk., Reeks VI, nr 52, Leuven, 1932), p. 42.

(2) Cf. L. GROOTAERS en J. GRAULS, *Klankleer van het Hasseltsch Dialect* (Leuven, 1930), § 225, 1, a; L. GROOTAERS, *Het Dialect Dialect van Tongeren*, Leuv. Bijdr. VIII, 1908-1909.

(3) E. BLANCQUAERT en P. MEERTENS, 1939.

bvb. aan het Antwerps, Brabants of Limburgs. Daartegen verzet zich immers het gewone gezond verstand. De *r*-loze vormen in Zeel. en Zuid-Holl. moeten dus op een andere manier verklaard worden; nl. door een West-Mnl. neiging om in persoonsn. op *-aard* de *r* weg te laten. Te Gent vindt men bvb. in de 13^e e. de namen **Geraddus**, **Geradt**, **Everad**. Bij VAN HELTEN, *Mnl. Spraakk.*, § 129, g, wordt **Geraet** geciteerd uit Melis Stoke, Maerlant (*Spiegel Historiae*), het Oudste Keurboek van Dordrecht; **Everaet** uit Melis Stoke, Oudste Keurb. van Dordrecht, gedichten v. Willem v. Hildegasberch. Naar BOEKENOOGEN, *Zaansche Volkstaal*, xcvi-xcvii kwamen deze gereduceerde vormen oudtijds ook vaak in Noord-Holland voor; de reductie van de 2^e syll. werd ald. zelfs nog verder gedreven zodat deze tot *-it*, *-et* werd. Het best bekende omdat ook buiten Holland verbreide vb. is *Gerrit*. Deze Mnl. eigenaardigheid is behouden gebleven in de uitspraak **hiraot** voor **Geraard** op Noord-Beveland, vermeld door VERSCHUUR, p. 169. VERSCHUURS getuigenis is voor ons doel zeer kostbaar want het laat ons toe binnen het Zeeuws *gornaat* tot *gernaat* te stellen als **hiraot** tot **Geraard**.

Men krijgt de indruk dat in Friesland en Groningen de naam van de *crangon vulgaris*, van elders, bvb. van Zuid-Holl. is geïmporteerd. Fries: **grenaet**, **garnaet**, **garnaert** (Waling DIJKSTRA, *Frie. Wb.*); Gronings: **genoat** (MOLEMA, TER LAAN). Bij W. DE VRIES, *Het Vocalisme van den Tongval van Noordhoorn* (1), § 72 worden een groot aantal gevallen van (vreemde) woorden genoemd waar *æ* een onbeklemtoonde voc. + *r* vervangt: **geneirj** = garneren, **gadin** = gordijn, enz.; hierbij past dus ook **genoat** uit *garnaat*. Of ook uit *garnaart*: de *r* na lange voc. schijnt in Groningen wel niet altijd, maar toch niet zelden weg

(1) Groningen, 1895.

te vallen : DE VRIES, *o. c.*, § 80 : *koat* = kaart ; *toat* = taart, naast *woat* = wrat, *oart* = aard, *boart* = baard, e. a. Uit TER LAAN : *koat*, *koart* = kaart, *woat*, *woart* = wrat, e. a. Op de kaart van *staart* in de *Taalatlas v. Noord- en Zuid-Nederland* (afl. 4, nr. 13) komen in de prov. Groningen voor : *staat* en *staart*, *steet* en *steert*.

Keren we tot de vorm *garnaal* terug die we p. 47 beschouwd hebben als gedissimileerd uit *garnaar*. Deze gedissimileerde vorm is verspreid omheen de ex-Zuiderzee : in Noord-Holland *garrineel* of *garreneel* (BOEKENOOGEN) ; in Drechterland : *garneel*, te Enkhuizen : *garnil* (KARSTEN) ; in de Noord-West-Veluwe : *garneale* (VAN SCHOTHORST, W., *Het Dialect der Noord-West-Veluwe* (1), woordenlijst) ; te Kampen en omstreken : *genēle* (J. GUNNINK, *Het Dialect van Kampen en Omstreken* (2), woorden lijst). Het Amsterdams heeft eens ook binnen het *garneel*-gebied gelegen, blijkens het getuigenis van WINSCHOTEN : *garnaat*, bij de *Amsterdammers*, *mijn landslui*, *garneel... genoemd*. Het is een bekend feit dat Germ. $\bar{e}^1$ (= A. B. *a*;) in het Noordholl. $\bar{e}$ luidt, terwijl de in open syll. gerekte $\check{a}$ ald. *a* luidt als in het A. B. Is mijn veronderstelling juist, nl. zijn *garnaal* en *garneel* gedissimileerd uit *garnaar*, dan is de voc. in de 2^e syll. geen Germ. $\bar{e}^1$, of ook geen in open syll. gerekte $\check{a}$, maar een $\check{a}$ in gesloten syll. gerekt vóór *-rt*. Het schijnt dus wel dat in Noord-Holl. ons woord *garnaal* of *garnaar* — want het is in de Noordholl. diall. dat de dissimilatie heeft plaats gehad — meegetrokken geworden is met de hele groep van echte *e*-vormen. Als onecht *e*-woord staat *garneel* in Noord-Holland niet alleen ; ik citeer naar BOEKENOOGEN, § 28 : *reep* = raap, *street* = straat, *Zēterdag*, Lat. saturni dies, *keert* = Fra. *carte*, *gerə* = garen, van-

(1) Utrecht, 1904.

(2) Diss. Amst., Kampen, 1903.

deen = vandaan, *skees*, *schees* = schaats, Fra. échasse, Oud-Noordfra. escace.

Een interpretatie van *skees* aan de Zaan (elders in Noord-Holland luidt het woord *skaas*) geeft Dr. HEEROMA in *N. T.* 29, p. 353-354 : het zou eigenlijk een woord zijn dat vroeger met *æ*. werd uitgesproken, dus met een normaal vocalisme voor Zeeland en Zuid-Holland. Aan de Zaan zou **skæ.s*, met een vocaal die aldaar niet gebruikelijk was, zich aangesloten hebben bij de groep *e*-woorden, die een dichtbij liggende voc. hadden. Deze opmerking van HEEROMA opent meteen de ogen voor een andere mogelijkheid : Noordholl. *garneel* zou kunnen teruggaan op een **garnæ.r* dat misschien in Zuid-Holland heeft bestaan en kan schuilen in de vorm *garner* aangetroffen bij 16^e en 17^e eeuwse Holl. schrijvers. Indien **garnæ.r* zich van Zuid-Holl. over Noord-Holl. heeft verbreid kan het woord zich bij de Noordholl. *e*-woorden hebben aangesloten, en tevens de tweede *r* hebben gedissimileerd. Het feit van de dissimilatie zelf wijst m. i. op een ontlending : zulke ongelukken gebeuren altijd eerder met vreemde dan met eigen woorden.

Het is verder geheel normaal dat te Amsterdam *garneel* plaats moest maken voor *garnaal*, ten slotte het A. B. woord geworden, feitelijk een Noordhollandse volkse misvorming van een Vla. (en Zeeuws) woord.

Wanneer wij onze etymologie van *garnaal* samenvatten, dan beginnen wij met vast te stellen dat aan sommige kleinere dieren een persoonsn. gegeven werd bij wijze van benaming. Wij constateren verder dat langs de Vla. zee-kust het kleine zeekreeftje, de *crangon vulgaris*, *geernaart* heet, en dat *Geernaart* eertijds een mansn. is geweest. Het masc. genus van Vla. *geernaart* is een bijkomend bewijs van onze stelling. Van de Vla. kust uit (Zeeland mogen we er waarsch. bijrekenen) heeft *geernaart* zich, behalve naar

het binnenland toe, verbreid enerzijds over de aangrenzende stroken van de Pikardische en Waalse dialectgebieden, anderzijds, en terwijl het zich vervormde, over Holland, Friesland, Groningen, en verder over de Duitse kusten der Oostzee, tot in Rusland toe. Op Noordholl. *garneel* gaat het Bùhnendeu. *garneele* en het Russ. *garnél'* (1) terug. In de 16e eeuwse Dui. verzamelwerken treft men ook andere vormen aan : **garnat**, **garnol**, **ghernod**, **gernier**, **gariner** (2), aan andere Ndl. dialectische vormen ontleend. Men zou geneigd zijn daaruit te besluiten dat aan de Vla. kustbewoners de eer toekomt het procédé gevonden te hebben — het koken met water, zout en azijn — waardoor de garnaal een lekkernij wordt. Maar onze taalkundige gegevens laten misschien toch niet toe deze gevolgtrekkingen te maken op het gebied van de kultuurgeschiedenis. Het is nl. ook mogelijk dat de Vlamingen slechts de bekendheid met de garnaal als voedingsmiddel hebben gepropageerd.

Een ander dier dat in zoölogisch opzicht ver van de garnaal afstaat, maar tot dezelfde gebruiks- en gedachten sfeer der kustbewoners behoort, is de *wulk*, wet. de *buccinum undatum*. Dit is de spiraalvormige zeeslak (kieuwslak), die op onze stranden veel voorkomt en vrij groot kan worden, ongeveer 1 dm. Omdat hij ook gegeten wordt — of werd — (3) behoort hij tot de categorie voedingswaren welke de onontwikkelden met een verzameln. *vis* aanduiden, d. i. alles wat uit de zee komt — of ruimer nog, het zoet water er bij — en gegeten wordt.

(1) R. VAN DER MEULEN, *Tijdschr. Ndl. Taal- en Letterk.*, dl. 28 (1909), p. 207.

(2) KLUGE-GÖTZE, *Etym. Wb. Deu. Spr.*, onder *garneele*; GRIMM, *Deu. Wtb.*, onder *garnat*; DIEFENBACH, *Glossarium Latino-Germanicum*, onder *squilla*.

(3) In Frankrijk en Vlaanderen, niet in Nederland.

In het Mnl. heet dit dier **willock**, meerv. **willoks** in Vlaanderen, **wilk**, meerv. **wilken** in Zeeland (VERDAM, onder *willoc* en *wilc*). Cf. ook J. JACOBS, *Het Westvlaamsch*, p. 159, uit de stadsrekening van Brugge, in 1390 : „Item van costen ghedaen in camere bi scepenen, clerken ende talemans, als men dinghede, te mede, te fruïte, te haringhe, te vetvische, te **willox**, te cabelgauwe, te merzwine, te crude...; GODEFROY, *Dict. anc. franç.* : **willox**, s. m., escargot, en flamand wallock. Pour V milliers de willox, a. IIII l. le millier. (1382, *Inventaire sommaire des Archives départementales du Nord*, VII, 18); DE BO : **wullock**, m. meerv. **wulloks**. Ook **willock**. DE BO geeft het als naam, langs de kust, van de *buccinum undatum*, die gekookt of gebraden gegeten wordt, en ook, meer naar het binnenland toe waarsch., van een eetbare soort longslak met een huisje, wet. *helix*. Er bestaan geen inheemse soorten eetbare huisjesslakken, maar misschien bedoelt DE BO de ingevoerde eetbare slakken, „les escargots”, die *wulk* kunnen geheten zijn door vergelijking met de echte wulk (1).

Nu is *Willok* een mansvoorn., die in de Middeleeuwen bij ons lang niet zeldzaam was (LINDEMANS, *Vla. Persoonsn.*, p. 70), en nog bestaat als familien. : *Willocx*. *Willok* is van *Willem* afgeleid op het dim. suffix -ok, dat zeker een volkskarakter gaf aan de verkorte namen waaraan het gehecht werd. Er zijn meer Mnl. namen geweest op -ok : **Pynnoc** te Leuven (14^e e.) (2); **Muloc**, **Genoc**, **Wittoc** (waaruit famn. *Wittocx*) te Gent in de 13^e e.; **Sculoc**, **Muloc**, **Weyloc**, **Gheiloc** in Zeeland (3).

Met de garnaal en het wanneke vormt de wulk een trits

(1) Er is een andere veel kleinere soort zeeslak die bij ons gegeten wordt, wet. *littorina*, Ndl. alikruik, Vla. dial. kerrekollen.

(2) J. LINDEMANS, *Brabantse Persoonsnamen in de XIIIe en XIVe e.*, Leuven, 1948, p. 44.

(3) Medegedeeld door P. L. TACK, *N. G. N.*, VIII (1932), p. 73, en 74-75, nota.

van bewoners der ondiepe wateren langs het strand, die omdat zij gegeten werden, een speciaal economisch belang hadden, en dus beslist een naam nodig hadden : men heeft ze een persoonsn. gegeven (1).

Dezelfde n. *willoc* voor hetzelfde dier komt voor aan de overzijde van Het Kanaal : Eng. *whelk*, Oeng. *wioloc*, *willoc* (2). *Willoc* is tevens ook een Oeng. mansn., later familien. ; het is een dim. afleiding van de Oeng. n. *Willa*, op het in het Oeng. en Meng. veel meer dan in het Mnl. gebruikte suffix -ok. Zie MATS REDIN, *Studies on Uncompounded Personal Names* (3), p. 152, waar hij een vb. geeft : *Uilloc*, a. 704, uit het *Cartularium Saxonicum*.

Dat een van de gewestelijke namen van de regenworm, wet. *lumbricus terrestris*, een der ringwormen, nl. *pier*, de persoonsn. *Pier* is, is voor een Zuid-Nederlander wel heel evident. *Pier* is ten onzent een welbekende mansn., met een volkse stempel ; hij wordt ook schertsend, of in familiere omgang, gegeven in burgerlijke kringen, zelfs in Fra. sprekende families, aan de dragers van de n. *Pierre*. Toch willen wij hier even bij deze n. *pier* = regenworm, soms ook een andere worm, bvb. de ingewandsworm, stilstaan, omdat de etym. wbb. beroep doen op elementen uit de verwante talen om *pier* te verklaren. VAN WIJK brengt het in verband met het Noordgerm., o. a. met

(1) VAN WIJK verklaart *wulk* verwant met *walen* ; *wulk* zou zijn „de gewondene”. Toch blijft de verhouding van Mnl. *willoc* „de gewondene” tot Ndl. *walen* zeer onduidelijk, niet alleen wat de vorm betreft, maar ook naar de betekenis : Ndl. *walen* betekent niet „winden”, maar wordt gezegd van een beweging, welke niet noodzakelijk draaiend moet zijn.

(2) *N. E. D.*, s. v. *whelk*. Vormen (vóór 1100) : *wioloc*, *willoc*, *wyloc*, *weoloc*, *weoluc* ; (gedurende de 12^e e.) : *wilque*, *welke*, enz. ... Oeng. *wioloc*, *weoloc* = W. Fl. *willoc*, *wulloc*... of obscure origin. The unetymological spelling with *wh* begins in the 15th. c. ... De oudste bewijspplaatsen welke het *N. E. D.* geeft zijn van 725, 865, 875.

(3) Uppsala, 1919.

Noorw. dial. *piren* „dun, smal, zwak”, *pîr* „kleine makreel”; H. TEUCHERT, *Die Sprachreste der Niederländischen Siedlungen des 12. Jahrhunderts* (1), p. 366 ook met Ndl. *spiering*, Mnd. *spirink*; dit laatste door VAN WIJK verworpen. In feite ontbreken in de overige Germ. talen directe aansluitingen of een duidelijke verwantschap. Bovendien vormt het gebied van *pier* één aaneengesloten verbreidingsgebied (een bewijs dat het woord niet zo heel oud is), omvattend de Nederlanden en de aangrenzende stroken van Westfalen en de Neder-Rijn. Apart daarvan komt *pier* nog voor in de mark Brandenburg en aangrenzende gedeelten, als simplex, en als compositum: *piermade*, *pieraas*, *pierworm* en *pierlorke*. In deze streek is het woord ingevoerd door Nederlandse, naar TEUCHERT meer speciaal Zuidndl., kolonisten gedurende de 12^e e. (2). Dit geeft ons meteen een datum: **pier** „worm” was reeds aanwezig in het Mnl. in de 12^e e.; latere bewijspplaatsen bij VERDAM. De mansn. *Pier* is ontleend aan het Fra. *Pierre* (Lat. Petrus), meer bepaald aan het Pikardisch, waar *-ier-* gemonoftongeed werd tot *-ir-*: *Pierres* (oude nom.) luidt er *Pirres* (3). Vanaf de Middeleeuwen is *Pierre* uiterst frequent geweest in Frankrijk; *Pier* was ook gebruikelijk in de Nederlanden (4), benevens in het westen van Neder-Duitsland (5).

(1) Neumünster, 1944.

(2) Zie hierover VAN HAERINGEN, *Etym. Wb.*, Suppl., onder *pier*; TEUCHERT, o. c., p. 361-366, met een kaart van de verspreiding van *pier* in Brandenburg; ook M. DOLCH, *Der Regenwurm in der Volkssprache des deutschen Nordwestens, Jahrb. des Vereins für niederdeu. Sprachforschung*, 67-68, (1943), p. 184-191, met een kaart waarop in het uiterste westen nog het *pier*-gebied aangesneden is.

(3) C. T. GOSSEN, o. c., p. 144.

(4) VERDAM, onder *pier* 2.

(5) Cf. de Nederdui. familien. *Peer*, *Perso(h)n*, *Pierantoni*, *Pierson*, bij MAX GOTTSCHALD, *Deutsche Namenkunde* (München, 1932), onder Petrus; HEINTZE-CASCORBI, *Die Deutschen Familien-*

Onze verklaring van **pier** = regenworm vindt een belangrijke steun in het bestaan van de n. **piet** — een andere verkorting van Pieter — voor de *lumbricus terrestris* in de Antwerpse Kempen en in een deel van Brabant. Zie *W. N. T.*, XII¹, 1581, naar CORNELISSEN-VERVLIET.

Als laatste dezer etymologieën in verband met persoonsn. willen we nog een der vele namen bespreken welke de vlinder in het West- en Noordgerm. taalgebied bezit of bezeten heeft, en waaruit ten slotte ook de naam *vlinder* zelf hoogst waarschijnlijk geboren werd. Het zijn Ohd. **vivaltra**, zw. fem. (SCHADE, *Altdeu. Wtb.*), **fifalter**, m., **fifaltra**, f. m., auch **uiualtra**, fem.?, **uiualter**, **feifalter**, **uiualdre**, (GRAFF, *Althochdeu. Sprachtschatz*), Mhd. **vivalter**, **veivalter**, masc. (1), Os. **vivoldra** (nom. sing.), **vivoldaran** (nom. plur.), zw. masc. (2), Ags. **fifealde**, **fifalde** (3), On.

namen, (Halle/S., Berlijn, 1933), melden voor Hildesheim de mansn. *Pire* in 1395.

(1) Waaruit of waarbij een grote hoeveelheid dial. vormen: Zwitsers **fifalter**, **fifolter**, **pfifhalter**, **pipolter** e. a. varr. (*Wtb. der Schweizerdeu. Spr.*); bonnländ. **fifaltr** (KLUGE-GÖTZE, s. v. Falter); Westfaals **fifaulster** (LEIHENER, *Cronenberger Wtb.*); in de Elzas, streek ten westen van Straatsburg: **flifolder**, **flichfolder** e. a. varr. (kaartje bij E. HAUG, *Schmetterling im Elsass, Zeitschri. f. Deu. Maaforsch.*, 18 [1942], p. 92-96); in de streek van Aken, naast andere namen: **fliflatte** (WELTER, *Die Maa. des Aachener Landes...*, p. 146, kaart 43); Zwitsers **zwifalter**, **zwifolter** (*Wtb. der Schweizerdeu. Spr.*); **zweifalter** (MÜLLER-FRAUREUTH, *Wb. der Obersächsischen u. Erzgebirgischen Maa.*); in Oostenrijk: **weinfalter** (KLUGE-GÖTZE, s. v. Falter); in Zwaben: **beifalter**, **baufalter**, **pfeifalter**, **weifalter** e. a. varr. (*Schwäb. Wtb.*); Beiers: **fain-**, **fein-**, **beinfalter** (KLUGE-GÖTZE, l. c.), enz. Varianten en vervormingen zijn reeds sedert de Mhd. tijd rijkelijk aanwezig: zie LEXER, *Mhd. Handwb.*, **pfifhalter**, **pfifolter**, **zweifaldir**, **zweifalter**, en DIEFENBACH, onder **papilio**: **zwifalder**, **zweifalder**, **pfeiffalter**, **pfeifholder**, **zwifelder**, **czwifeller** e. a. varr.

(2) J. H. GALLEE, *Vorstudien zu einem altniederdeu. Wtb.* en HOLTHAUDEN, *Alts. Elementarb.*, § 127, 197.

(3) Vroeg-Westsaksisch **fifealde**, Anglisch **fifaldae**, naar JOHN VAN ZANDT CORTELYON, *Die Altenglischen Namen der Insekten, Spinnen u. Krustentiere*, Anglistische Forschungen, Heft 19 (Heidelberg 1906), p. 47.

fifrildi (1), Ndl. dial. **wiewouter** (2). In al deze vormen is duidelijk de Germ. persoonsn. **Waldhari*- te herkennen, Dui. *Walter*, Ndd. *Wolter*, Ags. *Wealda* (3), Ndl. *Wouter*. Overall werd de eerste syll. geredupliceerd. Zulke herhalingen van syllaben zijn overbekend uit de kindertaal, en ook uit de affectieve taal van volwassenen wanneer zij kinderachtig gaan doen (men denke bvb. aan het taaltje van sommige dames tegen troetelbeestjes : le toutou à sa mère, le zoli kienkien). Tot dezelfde sfeer van gezellig zich klein maken, van intieme, familiere omgang — een menselijke trek van alle tijden ! — behoort een lange reeks oude en nieuwe geredupliceerde persoonsn. : *Gugusse* = Auguste, *Totor* = Victor, *Popol* = Paul, *Mimi* = Marie,

(1) Door metathesis uit **fifildri* ontstaan naar A. NOREEN, *Altisl. u. Altnorw. Grammatik*⁴, § 315, Aanm. 1. In de Skand. diall., zoals in de Dui. en Ndl., onderging de oorspronk. vorm veel veranderingen, te oordelen naar FALK-TORP, *Norwegisch-Dänisches etym. Wtb.*, onder *Fivrelde* (norw. = „Schmetterling”) : in de Noorse diall. *fryvill*, *foreldre*, elders *fiskeforeldre*, Nieuwisl. *fidrildi*, Zwe. dial. *fjädalder*, Oudzwe. *fiedhal*, waaruit Nieuwzwe. *fjäril*.

(2) Waaruit eveneens een grote variëteit dial. vormen, die men, voor Zuid-Nederland, volledig verzameld vindt in de uitstekend gedocumenteerde studie van Prof. J. L. PAUWELS, *De Vlinder*, in de *Handel. v. d. Kon. Com. Toponymie en Dialectologie*, IX (1935), p. 329-382, met een kaart ; p. 348 Prof. PAUWELS' interessante suggestie omtrent de herkomst van „vlinder” : hij vraagt zich terecht af of „ook *vlinder* niet behoort tot het talrijk kroost van deze oude namen”. De kaart van Prof. PAUWELS is voor een niet gering deel gesteund op toen nog grotendeels onuitgegeven materiaal verzameld door Prof. BLANQUAERT en zijn medewerkers ten behoeve van de reeks *Nederlandsche Dialectatlassen*. Sedert Prof. PAUWELS zijn studie schreef verschenen in de genoemde reeks nog de atlanten van Noord-Oost-Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen (1935), Vlaams-Brabant (1938), de Zeeuwse Eilanden (1940-41), Frans- en West-Vlaanderen (1946). In deze reeks atlanten werd eveneens een vlinderkaart getekend (nr. 150). Voor de gebieden welke zij bestrijken bestaat dus een „open” kaart als tegenhanger van PAUWELS' kaart die noodzakelijk synthetisch is ; de eveneens synthetische vlinderkaart welke Prof. J. SCHRIJNEN voor zuid-oostelijk Nederland tekende (*De Beiaard*, 2e jg., 1917) werd bij deze van Prof. PAUWELS gevoegd.

(3) Korte vorm bij Ags. *W(e)ald(h)ere*, cf. MATS REDIN, *Uncompounded Personal Names in Old English*, p. 56.

Loulou = Louise, *Lolette* = Léonie, enz. ; Brussels *Piepenpooi* (13e e.), kennelijk een troetelnaam (1). Nog oudere vbb. vindt men bvb. bij PAUL KRETSCHMER, *Einleitung in die Geschichte der Griechischen Sprache*, waar verschillende §§ (p. 334-357) gewijd worden aan de gereduplicateerde Lallnamen die in groten getale in Klein-Azië voorkwamen. Ohd. *vivalter*, Os. *vivoldra* enz. passen daar uitstekend bij, terwijl wij reeds constateerden dat kleine diertjes als insekten ook wel met een mensennaam gedoopt werden ; meestal met een vaak voorkomende naam, dikwijls gedinutiviseerd ; het herhalen van een syll. maakt een naam tenminste zo familiaar als een diminutiefuitgang. Overigens komt in het Dui. ook de niet-gereduplicateerde vorm voor : **Falter** (in geschrifte voor het eerst in de 18^e e. — KLUGE-GÖTZE, s. v.).

Nergens heb ik een bewijsplaats kunnen ontdekken van *vivalter*, *vivolder*, *wiewouter* enz. als naam van een man, maar de kans om er een te vinden was zeer gering. In deze vorm moet de naam tot de zeer familiere, zeer populaire taalkring hebben behoord ; misschien zelfs was *Wiwalter* i. pl. van *Walter* een tikje vulgair, evenals het geciteerde *Gugusse*, en belast met een gevoelswaarde die reeds lange eeuwen verdwenen is. De uit vervlogen tijden bewaarde geschreven bronnen hebben op zeer weinig uitzonderingen na een plechtig karakter, want slechts belangrijke documenten of die grote gebeurtenissen memoreren worden bewaard — de rest wordt vernietigd of men laat het verloren gaan. Bovendien schreef men vroeger veel minder dan nu en was het schrijven zelf al een min of meer plechtige daad. Het is dus mogelijk dat menig *Waltharius*, *Walterus* uit de oude documenten in de wandeling *Wiwalter*, *Wiewouter* genoemd werd, of nog dat deze n. gedragen werd

(1) J. LINDEMANS, *Vla. Persoonsn.*, p. 171.

door kleine luidjes wie men nooit de eer aandeed hun n. te schrijven.

Verschillende omstandigheden hebben tot nog toe de juiste interpretatie van de hier besproken oude vlindern. in de weg gestaan.

1° De toevallige concordantie met de wetten der Germ. klankverschuiving van de begin-cons. der Germ. woorden (*f-f*), met de begin-cons. van het eveneens (schijnbaar of echt) geredupliceerde Lat. **papilio**. Maar verder strekt zich de overeenkomst niet uit, en buiten het Lat. heeft men geen overeenkomstige woorden in de Indo-Europese talen aangewezen. Lat. **papilio** zelf is overigens etymologisch duister (1).

2° De aanwezigheid tegelijk in de Noord- en Westgerm. talen van onze vlindern. wekt licht de indruk dat het om een woord gaat uit de tijd toen de Germanen nog een betrekkelijke eenheid vormden. Zo oer-oud behoeft hij intussen niet te zijn; wel moet het gebruik (niet zozeer de overgeleverde Ohd., Os., On. en Oeng. vormen zelf) om de vlinder o. a. aan te duiden met een „koseform” van **Waldhari-* betrekkelijk oud zijn, bvb. dateren uit de tijd vóór de verovering van Brittannië — wegens de aanwezigheid tegelijk op het continent en in Engeland — zegge uit de eerste eeuwen van onze jaartelling. In de naam **Valdarius** (6e e.) van een vorst der Langobarden treffen wij de oudste bewijsplaats van **Waldhari-* aan (2).

3° De oudst bekende vormen hebben reeds enige vervorming ondergaan, nl. een verglijding der bilabiale naar

(1) ERNOUT-MEILLET, *Dict. étym. de la langue latine*: *papilio*, -onis; 1° *papillon*, 2° à l'époque impériale „tente, pavillon” (à cause de la ressemblance des rideaux qui le fermaient avec les ailes du papillon). Cf. les mots germaniques tels que v. angl. (sic, moet zijn v. sax.) *fifoldara* „papillon”. Terme expressif sans étymologie claire.

(2) M. SCHÖNFELD, *Altgerm. Personen u. Völkernamen*, p. 252.

een labiodentale uitspraak — een ook van elders bekend verschijnsel in Noord- en Westgerm. diall, — soms ook gepaard met verlies van stem : Ags. *fiſealde*, On. *fiſrildi* (dit laatste zelfs met een gehele gelijkmaking der vocalen). Ook geven de repertoria soms, naast het masc. genus (het echte genus indien onze veronderstelling juist is), ook het fem. genus op. Zo bij GRAFF, *Althochdeu. Sprachschatz*, III, 315 : *fiſalter*, m. u. *fiſaltra*, f. m. auch *vivaltra* fem.? BOSWORTH-TOLLER, *Anglo-Saxon Dict.* geven voor Ags. *fiſealde* e. varr. slechts fem. In de Mhd., in de Dui. en Ndl. dialekten (over?)heerst evenwel het masc. genus, voor zover men het kan nagaan. Maar, vergeleken met de zeer verregaande en soms wonderlijke vervormingen welke onze vlindersn. in de Skand. Dui. en Ndl. talen onderging mogen de oudste vormen glashelder heten.

In onze hypothese is dus van alle Zuidndl. dial. vormen **wiewouter** of **weewouter** de zuiverste en oorspronkelijkste. Thans is hij sterk in regressie : naar Prof. PAUWELS in zijn zeeds geciteerde studie bestaat hij nog te Deurne bij Antwerpen en te Wortegem in Zuid-Oost-Vlaanderen. Te Antwerpen zelf werd hij nog gebruikt door een oudere generatie ; CORNELISSEN-VERVLIET geven voor Antwerpen en de Antwerpse Kempen : **wiewouter**. Belangrijk is, dat SCHUERMANS voor het Meetjesland, en elders in Oost-Vla., **weewouter** geeft in de betekenis van „gaai”. We hebben immers gezien dat deze vogel een grote hoeveelheid mansnamen gekregen heeft. Daar zit de gemeenschappelijke factor van deze zelfde n. voor deze twee zo verschillende dieren.

Een andere steun voor onze hypothese biedt de aanwezigheid in de Antw. Kempen van een andere persoonsn. voor een bepaalde vlindersoort : **wannes** „een bruine vlinder met zwarte vlekken” (CORNELISSEN-VERVLIET, Bijvoegsel).

Evenals in het Dui. is ook in het Ndl. de oorspr. bilabiale uitspraak veelvuldig naar een labiodentale vergleden : Mnl. *viveltere*, KIL. *vijswouter*, Sax. Fris. Sicamb. j. *pepel-papilio* : *nonnullis vijfelter* dicitur ; dial. *fifoetere* in de streek van Kortrijk, en de talrijke vormen met *fl-* of *vl-* aan het woordbegin. Deze sporen van labiodentale uitspraak zijn niet van aard om onze hypothese te verzwakken, — integendeel ze zijn van aard om ze te versterken, want we vinden hetzelfde verschijnsel terug in de Middeleeuwse populaire vormen van de mansn. *Wouter* zelf. Zie LINDEMANS, *Vla. Persoonsn.*, p. 70 : *Foitre* van Wesenpoele naast *Wouter* van Wesenpoele, voor eenzelfde persoon, in een 14^e eeuws renteboek uit het Land van Dendermonde ; Bertram *Faitter*, 15^e e., Tongeren ; *Foitre* werd verkort tot *Foit*, (vanwaar de familien. *Fuyts*, *Foets*, enz.), en dit ook verkleind tot *Foitin* (familien. *Foyten*, *Feitens*, enz.). *Voiter*, *Voitin* en *Foiterlin* treft men ook aan in Gentse stukken uit de 13^e e.

De vormen met *vl-* of *fl-* aan het woordbegin worden door Prof. PAUWELS als volgt verklaard : waar de *l* der tweede syll. was bewaard gebleven, heeft metathesis plaats gehad, waardoor het invoegen van een *l* in de eerste syll. een „noodzakelijkheid” werd. Aldus : *fifaltere* > **fiflatere* > *fiiflatere* ; door een voor de hand liggende begrips-associatie met *vliegen* ontstonden *vliegewouter* en *vliegebouter* (grosso modo tussen Schelde en Dender, ten Zuiden van Gent en Aalst + aangrenzende stroken). Uit deze vormen met secundaire *vl-*Anlaut is het dat *vlinder* zelf ontstaan kan zijn (PAUWELS, p. 348). Waar *vl-* en *fl-*vormen vrij westelijk voorkomen zou men dan wel moeten veronderstellen dat de metathesis heeft plaats gehad vóór de vocalisatie van *l* na *o* vóór *t*. Nochtans behoeft men dat niet te doen, want het blijkt dat soms de *l* van de tweede syll. in de eerste geanticipeerd werd *zonder meta-*

thesis : cf. de Elzasser vorm *flifolder*, Vla. *vli.wə-trə* te Eke, Zwijnaarde en Asper (PAUWELS, p. 340), *vliegewouter*, waar de l na o vóór t vocaliseerde en dus niet van plaats veranderd is. Hierbij ook het type *fliflower* (tussen Kortrijk, Gent, Brugge, Roeselare), dat voorkomt met zeer verschillend vocalisme in het tweede lid, lokale varianten van de diftong welke in *Wouter* (1) uit o + u < l ontstond. Te Nevele bvb. : *fliſe-tərə* met dezelfde voc. in het tweede lid als in *ke-tərə* „kouer”, *ste-tərík* „stouterik”, *ε-t* „hout”, *be-t* „bout”. In het Zuiden en Oosten van het *fliflower*-gebied komen enkele plaatsen voor waar het u-vocalisme heerst dat ook naar PAUWELS' eigen mening op ou moet teruggaan. De opeenvolging der vormen is dus geweest : *fifolter* > **fliſolter* > **fliſouter* > *fliflower*, — de laatste vorm met een l die een wandeling gemaakt heeft omheen het hele woord !

In de tijd toen men in *-wouter* nog duidelijk de mansn. *Wouter* voelde werd deze binnen een bepaald gebied vervangen, wegens een soort synonymiewerking, door een andere, ongeveer gelijkkluidende mansn., nl. *Bouter*. Wij zien op Prof. PAUWELS' kaart het gebied van de *vliegewouter* (Dendervallei ten Z. van Aalst) vlak naast het gebied van de *vliegebouter* (Scheldestreek ten Z. van Gent) liggen. Het laatste gebied valt, wat het tweede lid betreft, in twee delen : een deel waar het tweede lid *-bouter(e)* luidt, en een ander waar het tweede lid *-bout* luidt (telkens natuurlijk met corresponderend lokaal vocalisme). *Bout* is een in de Middeleeuwen vaak gebruikte verkorting geweest,

(1) Ik leg er hier even de nadruk op dat het de ou van *Wouter* zou zijn. Het kan nl. voorkomen dat op een bepaalde plaats de vocaal of diftong van de 2^e syll. van *fliflower* niet dezelfde zou zijn als in *kouer* bvb. Dit is geen bezwaar tegen onze stelling, want men moet rekening houden met het feit, dat de mansn. *Wouter* behalve de normale, ook afwijkende diftongen heeft gehad : Mnl. *Woiter*, *Weiter*, later ook *Wuiter*.

zo van *Bouter* als van *Boudewijn*; daaruit de familien. *Bouts*. Ten Noorden van het *vliegebouter*-gebied ligt het *-boter*-gebied (*botervijver* e. a.), in het oostelijk deel van Noord-Oost-Vla. en in Zeeuws-Vla., oostel. dl. In 13^e eeuwse Gentse archiefbronnen treft men naamvormen aan als : **Woter**, **Woterman** en **Wotin** naast **Wouter**; **Bodin** naast **Boudin** uit *Boudewijn*; **Bote** uit *Bouter*; **Arnot** naast **Arnout**; **Isbotis** gen. van *Isbout*; Vla. **Werenbot** naast Lat. **Werenbaldus**, alle gevallen waar o staat i. pl. van ou uit -alt, -ald. Het is verder nog waarsch. dat o voor ou een dialectische eigenaardigheid is van de streek ten N. van Gent : het gaat in de genoemde archiefbronnen veelal om grondbezittingen van de St. Baafsabdij te Gent in deze streek. Dit bewijst op zichzelf al weinig omtrent de herkomst der ald. genoemde personen, maar het kan een vingerwijzing zijn. Ons vermoeden vindt een versterking in de plaatsn. *Boterzande* in Zeeuws-Vla. (verdrongen in de 15^e e.), gespeld in de 10^e en 11^e e. **Baltreshanda**, **Boltreshanda**, later **Boutersande**, **Botersande** (1). Het wordt aldus mogelijk in de *boter*-vormen van Noord-Oost-Vla. en Zeeuws-Vla. een oude gewestelijke variant van *bouter* te herkennen. De *boter*- en *bouter*-gebieden maken dan in het opzicht van deze bestanddelen van hun vlindernamen één gebied uit : datgene waar de mansn. *Bouter* de mansn. *Wouter* heeft vervangen (2).

Er is, geheel hiervan afgescheiden, nog een ander *boter*-gebied op de vlinder-kaart te onderscheiden : Frans-Vla. en hier en daar in West-Vla. Ik zou niet willen beweren dat ook hier *boter* fonetisch uit *bouter* is ontstaan. Er is geen *bouter*-vorm in de buurt ; en de *boter* heeft toch een

(1) J. MANSION, *Oud-Gentsche Naamkunde*, p. 152.

(2) Prof. PAUWELS meent dat *vliegebouter* fonetisch uit *vliegewouter* is ontstaan door een ook van elders bekende afwisseling van w/v met b. Maar, hoe redelijk deze verklaring ook is, zij geeft geen rekenschap van de *boter*- en *bout*-varianten.

rol gespeeld bij de vorming van andere vlindernamen : Ags. *buttor-fleoge*, Eng. *butterfly*, Dui. *Milchdieb*, *Butterfögel*, *Butterfliege*, Gron. *botterheks*. De Westvla. en de Zeeuws-Ostvla. boter-vormen kunnen dus in oorsprong geheel verschillend zijn en zuiver toevallig samengevallen.

Maart, 1950.
